

ПРЕДИЗВИЦИ НА ЕКОТУРИЗМОТ

Туризмот е феномен кој покрај тоа што навлегува во поширокиот општествен контекст, се врзува за човекот како единка, со оглед дека во негови рамки се случуваат многубројни интеракции. Современиот начин на живеење неминовно неметнува појава на нови облици туризам, но во сите нив во основа лежи животната средина како основна сировина. Туризмот ја унапредува, ја заштитува и валоризира, но оди и во една друга крајност - ја уништува. Така, на земјата има сè помалку простори на кои човекот не ставил свој печат. Недопрените и незагадени простори станаа мисловна именка, па можеби ги има уште само во тропските прашуми на Јужна Америка, во Африка и Југоисточна Азија, или пак во зафрлените прашуми на канадската и сибирската тајга. Прашање е само на време до кога и овие простори ќе останат чисти и недопрени.

Појавата на "зелениот туризам" на прв поглед се чини дека е одговор на многубројни прашања. Воглавно, се смета дека екотуризмот има помал негативен ефект отколку масовниот туризам, но се заборава дека и најмал степен на користење може да ги оштети природните богатства кои првенствено ги привлекуваат посетителите. Оштетувањето на коралните острови на Големiot гребен, уништувањето на шумите на Хималаите и спречувањето на шемите за одгледување и прехранување на живиот свет во кениските национални паркови, претставуваат предупредување за потенцијалната опасност од неконтролираниот туризам.

Демографската експлозија, загадувањето на воздухот, киселите дождови, термополуцијата, загадувањето на храната и шумите, радиоактивноста во животната средина, се проблеми кои се присутни од секогашни насекаде. Во таа насока е и овој труд кој е конципиран во три дела, посочувајќи на проблемот со загадување на езерата во светот, на пример "Маврово" како потенцијална оаза на екотуризмот и бројните меѓународни иницијативи за создавање еколошки поодговорна туристичка индустрија. Целта е да се укаже на дел од потенцијалите за развој на екотуризмот и уште еднаш да се посочи на алармантните последици од еколошката нарушеност кои се присутни во целиот свет. Точно е дека е невозможно да се регистрираат сите еколошки проблеми, но затоа е можно да се зборува за дел од нив и да се потврди познатата девиза дека "човекот е најголемата грешка на природата".

1. Езерски црни бисери

Нашата планета располага со огромно количество вода која се користи за најразлични потреби. Водата е присутна насекаде, како во земјината кора (подземните води), така и во слободните води од кои се образуваат океаните, морињата, езерата, реките, ледниците, белите снежни планински карпи и вечните поларни области. Сите тие претставуваат вистинско богатство и се од огромно значење, но во оваа прилика ќе укажеме само на дел од езерата во светот, еколошките проблеми со кои тие се среќаваат, мерките за нивна заштита кои биле, се или требало да бидат применети во насока на развој на еден специфичен облик на туризмот - екотуризмот.

Иако езерата (со слатка вода) зафаќаат само 0,35% од вкупната маса слатка вода на нашата планета која изнесува 36.020.000 км³, тие сепак претставуваат важен извор за потребите на населението за повеќе намени. Покрај големото значење на снабдувањето на големите градски центри со вода за пиење и индустриска вода, за наводнување, електрична енергија и сл., сè поголемо е нивното значење и за туристички цели.

Но, токму езерата кои се лоцирани во близина на повеќе или помалку големите градови (што во најголем број случаи се и туристички центри), се изложени на голема стапка на загадување. Тоа е проблем што е присутен насекаде во светот. Така, за најзагрозени езера во светот се сметаат Големите Езера во Северна Америка. Во оваа група спаѓаат: Горно Езеро (Супериор), Мичиген, Хјустон, Ири и Онтарио. Од вкупната површина на овие езера, 59% им припаѓаат на САД, а 41% на Канада. Водата на овие езера е слатка, но мошне загадена, особено во пристанишните делови. Денес, овие езера претставуваат најголем внатрешен пловен пат и иако се прогласени за меѓународни води, сепак не е многу направено за нивна заштита, се разбира со одредени исклучоци. Пред дваесеттина години загадувањето во езерото Ири нанело огромна штета на комерцијалниот риболов, а денес, благодарение на општинските органи за регулирање на канализацијата, тоа езеро претставува најголем комерцијален рибник во областа на Големите Езера. Но, мора да се напомене дека малку на број се примерите за спроведените подобрувања во врска со загадувањето на езерата.

Не помалку поштедени од загадувањето се и средноевропските езера. Меѓу нив се истакнува Женевското Езеро (Лавантиско) во кое, стручњациите тврдат, се присутни огромни количини растворени минерални материји само како резултат на интензивното пловење во туристички цели. Тука се вбројуваат и Боденското, Нојшателското, Циришко Езеро во Швајцарија, Балатон во Унгарија и др.

Иста е состојбата и со езерата во Источна Европа и Азија. Така на пр., од вкупно 250.000 езера на територијата на поранешниот СССР, голем број се изложени на најразновидно загадување: хемиско, органско и радиоактивна контаминација. На Каспиското Езеро со површина од 370.000 км.² му се заканува голема опасност од загадување посебно од големите реки Волга, Урал, Емба и др., кои внесуваат големи количества загадени води. Ни малку "порозова" не изгледа сликата со Аралското Езеро кое се загадува од наносен материјал преку реките Сир-Дарја и Аму-Дарја кои внесуваат 20, односно 120 милиони тони речен нанос.

Иако сите овие примери сè повеќе од алармантни, како "шлаг" на оваа ситуација го посочуваме примерот со Бајкалското Езеро. За Бајкал, сите знаат дека е најдлабокото езеро во светот и воопшто не е потребно да зборуваме што значи тоа за привлекување туристи и со тоа развој не само на туризмот во тој регион, туку и за стопанството многу пошироко. Веруваме дека многумина ја имаат слушната и информацијата дека Бајкал во својот базен има повеќе од 23.000 км³ пивка вода, што претставува околу 20% од целокупните светски резерви пивка вода и 80% од вкупните резерви пивка вода во поранешниот СССР. Ваквото количество е речиси еднакво на петте Големти Езера во Северна Америка заедно. Уште ако се додаде дека езерото, во кое се влеваат 336 реки и потоци, е дом на околу 2.600 видови растенија и животни од кои 3/4 се ендемични, сликата за Бајкалското Езеро и неговото значење од аспект на туризмот станува попотполна. Меѓутоа, на верување сме дека мал е бројот на оние кои знаат за проблемот со загадувањето на овој светски бисер. Имено, научниците кои со

години го проучуваат Бајкал констатирале дека загадувањето со отпадните индустриски води, особено целулозата, е најголемиот загадувач кој е смртоносен за растителните и животинските заедници што живеат во езерото. Ако се знае дека исфрлената вода содржи токсични компоненти што дури и при мали концентрации може да дејствуваат врз животот и однесувањето на живите организми, тогаш треба да се сфати важноста од опасност за екосистемот на езерото.

Опасноста која се заканува на уникатниот Бајкал присутна е и на нашите простори. Не мора да посочуваме примери на загаденост на езерата во светот кога ги имаме нашите езера кои зборуваат сами за себе - Дојранското, Преспанското и Охридското. За да се движи трудот во насловените рамки, како типичен пример на потенцијална хидро-оаза на екотуризмот, го посочуваме Охридското Езеро од кое и би можело нешто да стане доколку не се случеше тоа што се случи и што, за жал, сеуште се случува - неговото перманентно загадување.

"Незаборавен е впечатокот што се добива при првата средба со Охридското Езеро. Човек би рекол дека пред себе има едно парче море истргнато од океанот и фрлено меѓу недостапните планини што го окружуваат од сите страни, на Езерото навистина му одговара името македонско слатководно море и тоа не само по топлата сина боја која е поинтензивна од небеското синило, туку и по својата големина бидејќи открива простор од блиску 350 км.²".

Охридското Езеро како редок природен феномен од тектонско потекло е најстаро во Европа, а со Бајкалското (Азија), Тангањика и Малави (Африка) и Титикака (Јужна Америка), е едно од петте најстари езера во светот. Тоа, истовремено, е и меѓу најдлабоките езера во светот, а испитувањата покажуваат дека неговото дно сè повеќе се продлабочува. Во него живеат 150 ендемични видови флора и фауна од кои некои се потомци на праисториските видови. Не попусто во литературата Езерото е опишано како: "Единствена природна лабораторија на стари, живи флористичко-фаунистички елементи, односно музеј на живи фосили." По своите геоморфолошки и биолошки вредности Езерото претставува единствена целина во која е сочуван дел од стариот терцијален свет, со бројни архаични форми како реликти и ендеми. Тоа е најголем споменик од древното минато и претставува природен феномен и единствено богатство што ни го подарила природата и кое предизвикало огромен интерес во науката.

На мислење сме дека многумина знаат за квалитетите на Охридското Езеро и за убавините кои тоа ги нуди. Само информативно споменуваме на дел од неговите куриозитети. Благодарение на варовничкиот геолошко-минеролошки состав на планините кои го окружуваат Охридското Езеро, значи пропустен и сиромашен со површински води, што го чини езерото несомнено светски феномен, никаде на планетата нема толкава водена маса која скоро исклучиво се храни од силни карстни извори. Богатството на еколошки издиференцирани, а сепак стабилни региони и подрачја на палагијалот, литоралот, сублиторалот и профундалот, овозможиле создавање ендемни видови воден свет, меѓу кои од полжавите се издвојува специфичниот "*gosea ohridiana*", наречен според Гоце Делчев. Неговата флора и фауна се смета дека се последен остаток од стариот воден свет на Евроазиското копно пред ледениот период. Заедно со непосредната околина, Охридското Езеро создава ретко интегрално добро, каде природните и културно-историските вредности меѓусебно се испретплетуваат и надополнуваат, правејќи хармонична и неповторлива целина. Не би оделе понатаму во набројувањето на реткостите кои Охридското Езеро ги поседува и во

убедувањето дека навистина се работи за бисер од непроценлива вредност, остатокот би го насочиле во правец на укажување на неговото постепено и тивко, но сигурно умирање.

Водите на Охридското Езеро со ништо не се поштедени и скоро по ништо не се разликуваат во поглед на загадувањето од останатите води со исти или приближно исти физичко-географски особини. Тоа што езерото претставува непроценливо богатство не само за две општини, Охрид и Струга, туку за целата Република, тоа што од пред помалку од две децении е признато и е под заштита на УНЕСКО како природна реткост, очигледно не претставува доволно добра причина за да се поведе сметка за негова заштита и ставање точка на досегашната пасивна заштитна улога.

Меѓутоа, би укажале дека не е доволно само да се именуваат главните загадувачи на водата посочувајќи прст само на индустриските отпадни води, фекалните води од домаќинствата и шталите или хемиските средства што се употребуваат во земјоделското производство. Време е отворено да се именува и еден друг загадувач, кого сите го величаат поради огромното значење на неговиот мултипликативен ефект, туризмот.

Туристичката експанзија има попримено огромни димензии кои негативно се реперкуираат врз животниот простор. Пред нас се отвора цела низа проблеми од сферата на туристичката екологија кои, за жал заради ограниченоста на просторот и целта на трудот, уште еднаш, по кој знае кој пат, би ги истакнале без да навлегуваме во нивната суштина. Станува збор за проблеми од типот како сатурација на туристичкиот промет и ограниченоста на туристичкиот простор како фактори за деградација и загадување на туристичките локалитети; туристичката урбанизација како причина за нарушување на квалитетот на туристичката средина; сообраќајната инфраструктура и нејзиното деградационо влијание; карактеристичното однесување за време на привременниот престој на туристите поради што се манифестираат и ред негативни влијанија и сл.

За значењето на Охрид во летните денови веруваме сите знаат, но мал е бројот на оние кои се свесни за туристичката оптовареност на плажите, која е далеку над оптималната граница. Само за илустрација, како едноставен школски пример го наведуваме следното: на охридските плажи максимално дозволеният број капачи е 35.000 дневно, меѓутоа и самите сме сведоци дека повеќе години по ред во одредени летни денови на охридскиот брег престојуваат далеку повеќе посетители. Тоа јасно зборува дека се јавува огромна туристичка сатурација, поради која туристичката оптовареност на плажите далеку ја надминува оптималната граница, што резултира со ред негативни појави за кои, како што претходно е споменато, не би зборувале.

Заклучокот е повеќе од очигледен. Водата во Охридското Езеро долг период е изложена на сериозни загадувања од повеќе фактори, меѓу кои никако не смее да се превиди туризмот. Загрижувачките дегенеративни и деградирачки процеси со кои заради човечката негрижа беше зафатена неговата ретка флора и фауна, мора да се стопираат. Во тоа делумно се успеа со изградбата на колекторот за пречистување, но голем дел од проблемите останаа и понатаму да пулсираат. Нагласена е и потребата од подигање на еколошката свест кај сите учесници во туризмот дека туристичките простори и ресурси се од егзистенцијална важност за туризмот и треба да се преземаат мерки за спречување на сите нарушувачи на еколошкиот квалитет на просторот. Во спротивно, не може да се зборува за

никаква хидрооаза, најмалку еколошки сочувана, бидејќи реалноста зборува дека доколку се продолжи со вакво темпо на уништување и негрижа, Охридското Езеро во светот ќе биде препознатливо како нешто дотогашнепознато, како "езерски црн бисер".

2. Националниот парк Маврово - потенцијална оаза на екотуризмот

Природната целина која по својата суштина е единствена или богата со изворна или незнатно изменета природа претставува национален парк. Всушност станува збор за територија која претставува еколошка интеграција од повисок ред, но и со други особености како геолошки, хидрографски, геоморфолошки или културни и други слични појави.

Етимолошки погледнато, во зборовите национален парк се содржани два битни елементи. "Првиот се однесува на поимот "национален", а подразбира подрачје кое со своите особени природни вредности има квалитетни особини од најмалку национално значење. Вториот елемент "парк" се однесува на можноста, покрај заштитата, да се користи за одмор и рекреација или пошироко сфатено за туристички посети. Овие две определници секогаш се присутни при одлучувањето за прогласување на определено подрачје за национален парк, а самото прогласување се извршува со Закон, така да и со тоа подрачјето добива атрибут на национално."

Националниот парк е релативно големо подрачје кое може да опфаќа поголем или помал број неизменети еко системи со исклучителни растителни и животински видови и единствени природни убавини, кои им се достапни само на посетителите под специјални услови заради воспитни, културни, рекреативни или други потреби. Станува збор за подрачје во кое се спроведуваат мерки за стриктно почитување на неговите еколошки, геоморфолошки и естетски вредности.

Во современото третирање на националните паркови прифатен е ставот дека заштитата на природата и туризмот се нивни две доминантни компоненти. Токму во таа насока се искуствата во светот, кои потврдуваат дека туризмот има економски интерес да го финансира одржувањето на природната основа врз која впрочем и се темели, додека пак заштитата на природата по тој пат обезбедува средства за обавување на својата функција. Така се изградува интеракциски однос помеѓу заштитата на природата и туризмот. Туризмот ги валоризира природните добра во остварување на своите стопански функции, но не ги троши, како што тоа го прават другите стопански дејности, туку напротив, тој ги открива, унапредува и заштитува. Туризмот е принуден максимално да ја чува природната основа, зошто таа претставува основна суровина за туристичкиот производ. Природата претставува примарна подлога врз која се гради или веќе е изградена туристичката егзистенција. На таков начин се создава тесна поврзаност помеѓу заштитата на природата на националниот парк и туристичкото стопанство.

Во однос на природните вредности и потенцијалите кои ги нуди за развој на сè поприсутниот "зелен туризам", се издвојува националниот парк "Маврово" како еден од најзначајните во балканскиот регион. И покрај тоа што постојат одреден број проблеми кои се заеднички за целата територија на Република Македонија, сепак генерално станува збор за национален парк со релативно висок степен на зачуваност и потенцијална оаза на екотуризмот.

Постојните населби кои се на релативна оддалеченост од паркот и се поврзани со добра патна мрежа, како и големите природни комплекси во непосредна близина, даваат одлични можности за развој на еколошки прифатливи форми на туризам. Овие видови туризам претставуваат релативно нова практика во европските земји, но во последно време им се посветува големо внимание бидејќи економски се мошне исплатливи, а истовремено имаат огромен позитивен ефект врз процесот на зачувување на животната средина. Имено, досегашната практика покажа дека "масовниот туризам" честопати има катастрофални последици.

Од друга страна, и покрај тоа што Република Македонија е одлично подрачје за развој на висок туризам кој ги почитува природните вредности, сепак, за жал, во изминатиот период акцент беше ставен исклучиво на изградба на големи хотелски комплекси кои бараат голем прилив на туристи за да можат економски да опстанат. Ваков тренд е карактеристичен и за мавровскиот регион, но со два помали исклучока: прво, во паркот се изградени голем број индивидуални објекти и второ, хотелските објекти се наоѓаат исклучиво во регионот на Мавровското Езеро. Токму во овие две компоненти се состои и предноста на Маврово во развојот на еколошкиот туризам. Имено, концентрацијата на поголемите туристички капацитети на едно место ја исклучува потребата од идна активација на други масовни туристички центри во подрачјето на паркот, што позитивно би се одразило врз неговото зачувување. Од друга страна, во селата кои се распрскани низ паркот се присутни индивидуални објекти во кои може да се акомодираат помали групи туристи и со тоа да се овозможи пристап до поизолитраните подрачја.

Но, за да сликата биде појасна треба да се додаде дека подрачјето на паркот ги зафаќа најубавите јужни делови на Шар Планина, потоа западните и централните делови на Бистра и сите делови на Кораб и Дешат што припаѓаат на територијата на Република Македонија. Површината на националниот парк "Маврово" е најголема во Република Македонија и изнесува 73.088 ha. Истата е поделена на пет строго заштитени зони со цел за подобро просторно уредување. Посебно специфична е флората која носи карактеристики на три вегетационски региони: медитеранска, евросибирско-северноамериканска и алпско-високонордиска.

Релјефот на паркот е изразито планински, а со исклучителна убавина се истакнуваат реките: Ацина Река, Длабока Река, Мала Река, Тресонечка Река и Радица. Сите се одликуваат со високи естетски вредности како клисури, кањони, карпи, пештери, водотоци и живописни долини. 25% од целокупната површина на паркот зафаќаат шумите кои заедно со високо планинските пасишта го красат пејзажот и го прават паркот уште попривлечен и поатрактивен за туристите и љубителите на природата. Како куриозитетно својство е смрчевиот комплекс што се наоѓа кај Ацина Река кој претставува најјужна граница за распространетост на овој вид во Европа. Во источниот дел на паркот е сместено Мавровското Езеро (вештачка акумулација) во кое се влеваат повеќе планински реки богати со пастрмка. Разновидноста и богатството од флора и фауна му даваат на паркот посебна убавина, привлечност и атрактивност.

Веќе 48 години националниот парк "Маврово" постои со сите свои потенцијали за еколошки туризам, а според дефиницијата на Светскиот туристички и еколошки истражувачки центар, еколошкиот туризам подразбира дека "воздржаниот туристички развој е на ниво на активност која нема да

резултира во еколошко или социо-економско загрозување на животната средина". Ова не значи дека еколошки последици не постојат, туку единствено се потенцира дека нивниот интензитет е многу помал во споредба со другите форми на туризам.

За еколошкиот туризам (или едноставно екотуризам) е карактеристично што вклучува широк спектар на активности, почнувајќи од планинарење, велосипедизам во планински подрачја, престој во рурален амбиент, набљудување птици или дивеч и сл. Тој временски и просторно не е ограничен, напротив се настојува активностите да бидат дисперзирани во текот на целата година и на поголем простор. Туристот кој се одлучил на ваков начин да го помине одморот, оддалеку отскокнува од типичната слика на "пасивен турист". Тој е подготвен да вложи многу повеќе бидејќи очекува за време на престојот добро да се запознае со природните карактеристики на подрачјето во кое престојува. Од друга страна, ова имплицира дека туристот бара високо ниво на услугата и индивидуална грижа од страна на домаќинот.

Токму затоа, за развој на екотуризмот потребни се ефикасни туроператори кои работат со помали групи туристи, а од туристичките водичи се бара високо професионално ниво и стручно знаење за природните карактеристики на регионот.

Без никакви предрасуди слободно може да се каже дека токму националниот парк Маврово ги исполнува речиси сите критериуми за развој на екотуризам. Паркот е уникатен резерват на добро зачувани геоморфолошки, хидролошки, флористички и фаунистички феномени кои имаат големо туристичко и еколошко значење. До атрактивните локалитети води добро разгранета мрежа на патишта и пешачки патеки кои се погодни за велосипедизам и планинарство во помали групи, без да бидат загрозени директно природните реткости.

Во паркот постојат многубројни селски населби кои се надалеку познати по своето уникатно културно - историско наследство. Токму тука се лоцирани голем број споменици на културата од подалечното и поблиското историско минато на нашата земја. Само информативно споменуваме дека тука се наоѓа манастирот Св. Јован Бигорски (XVII-XIX век) со особено убавиот иконостас со непроценлива уметничка вредност. На ова подрачје се наоѓа селото-музеј Галичник кое со старата селска архитектура и познатата и надалеку прочуена галичка свадба претставува своевидна реткост. Тука се и црквите од XIX век во селата Галичник, Леуново, Сенце, Росоки, Тресонче, Лазарополе, Ничпур, Бродец и Ростуше. Не помалку атрактивни и необични се и џамиите во селата Жировница, Рибница и Скудриње. Сите населени места кои се наоѓаат во границите на националниот парк Маврово се одликуваат со специфична и карактеристична македонска архитектура во која се присутни народните носии, обичаите и песните.

Во таа насока, развојот на екотуризмот во паркот би значело престој на туристите токму во еден ваков рурален амбиент, што би обезбедило обновување на руинираната архитектура која во текот на изминатите години беше оставена на забот на времето. Екотуризмот во подрачјето на паркот би имал и големо позитивно влијание врз зачувувањето на природната средина. Ефектите се индиректни, бидејќи дел од обезбедените средства би се слеале во касите на институциите надлежни за заштита на националните паркови. Всушност, екотуризмот би го редифинирал целиот концепт на заштита на животната

средина, бидејќи би му дал економско значење. Од не помало значење е и влијанието што екотуризмот би го имал врз подигнувањето на општата свест за зачувување на националните паркови.

Од претходно изложеното јасно произлегуваат сите позитивности кои ги нуди екотуризмот, па затоа треба сè да се направи за да еден потенцијал како што тоа е токму националниот парк Маврово во Република Македонија, се претвори во оаза на екотуризмот. Паркот треба да се користи како алка за поврзување на еден извонредно привлечен и атрактивен регион и за развој на извонредно продуктивно туристичко стопанство, заради можноста од организирање на голем број содржини во сите годишни сезони.

3. Меѓународна еколошка активност

Заштитата и унапредувањето на животната средина сè повеќе станува значајна тема на меѓународна соработка и сè побројни се меѓународните иницијативи со една единствена цел: туристичката индустрија да стане еколошки поодговорна. Девастацијата не знае за граници, па лесно и едноставно загадувањето предизвикано и настанато во една земја се проширува врз животната средина на друга земја. Негативните ефекти не ги чувствуваат само соседните земји, туку напротив целата планета. Загадените супстанции се шират од изворот со огромна брзина преку воздухот и водата загрозувајќи ги условите за опстанок на живиот свет.

Активната меѓународна соработка започнува во 70-те год. по одржувањето на Стокхолмската конференција која резултира со донесување Програма на ООН за животна средина - УНЕП. Покрај неа, на глобален план за поедини аспекти на животната средина се занимаваат специјализирани агенции и органи при ООН. Многубројни иницијативи потекнуваат и од Светската туристичка организација (WTO) која соработува со најразлични туристички органи кои посредно или непосредно се инволвирани во еколошките проблеми. Притоа, WTO посебно се залага владите да соработуваат со локалните власти и со приватниот сектор, кога за тоа постојат можности, заради развој на соодветни еколошки програми за донесување одлуки во однос на туризмот и неговиот развој. Само со кооперација и максимално залагање на сите заинтересирани страни може да се дојде до позитивни резултати.

Нема никакво сомневање дека туризмот може да ѝ помогне на животната средина на многу начини, посебно со обезбедување на економско стимулирање за заштита на богатствата, како што се уникатните животински видови, природните области и културните споменици. Заради тоа голем е бројот на меѓународни финансиски агенции кои започнаа програми за поттикнување на туризмот во кои се води грижа за заштитата на животната средина. Меѓу нив се и такви проекти кои се од доменот на екотуризмот за кои се издвојуваат значајни средства.

Додека земјите од Централна и Источна Европа (СЕЕ) и натаму трагаат во пронаоѓањето начини за економски развој, туристичката индустрија нуди голем број единствени предизвици и можности. Повеќето од нив активно го зголемуваат светскиот туристички пазар, а нивниот број секојдневно е во подем. Според еден неодамнешен извештај на Советот на Европа, СЕЕ регионот во 1993 год. привлечол над 17% од гостите во Европа, со Унгарија како една од петте водечки светски туристички дестинации. Земјите на СЕЕ можат да се пофалат со

значајно културно наследство, како и со голем број недопрени природни региони отколку Запад, што нуди големи можности за развој на екотуризмот. Но, со оглед на тоа дека голем број од овие земји сеуште се борат со процесот на приватизацијата, вниманието сосема логично е свртено во еден друг правец. Имајќи го во предвид и сознанието дека туристичката индустрија во СЕЕ се наоѓа во релативно рана фаза, јасен е фактот дека постојат можности за развој на сеопфатен менаџмент, наместо ad hoc систем на рекламирање.

Но, за одбележување е една, навидум нова иницијатива т.н. иницијатива за подготвување сеопфатна стратегија за постигнување на меѓународните норми за заштита на животната средина во земјите во транзиција, која беше поведена од министрите од европските земји на Конференцијата на ОН за животна средина и развој, одржана во Дебрис 1991 година. По нејзиното завршување од страна на работна експертска група раководена од Швајцарија беше изработена "Акциона програма за животната средина на централна и источна Европа" која беше прифатена на Министерската конференција во Луцерн 1993 година под тема: "Животната средина на Европа". Од оваа конференција произлегоа многубројни обврски за земјите кои беа присутни.

На регионалниот семинар одржан во февруари 1997 во Новгород, Русија, Русите веќе го промовираа својот најнов проект за создавање еко-туристички комплекс во Галич, помеѓу Москва и Ст. Петербург, а не изостанаа ни иницијативите на многубројните учесници од Узбекистан, Ерменија, Естонија и Литванија. На таа средба научни студии за развој на еко-туризмот во своите земји презентираа и претставниците на Финска и Шпанија. Јасен е фактот дека без оглед дали станува збор за иницијатива за подрачјето на Централна и Источна Европа или пак за цела Европа, свеста за искористување на енормните потенцијали за еко-туризам со кои располагаат одредени земји, почнува да раѓа конкретни резултати.

И додека сите соседи "грабаат" од туристичкиот колач (вклучувајќи ги и потресената Бугарија и сиромашната Албанија), Македонија од листата на меѓународни конвенции и договори од областа на заштитата на животната средина, досега нема ратифицирано, одн. нема пристапено ниту кон една конвенција, одн. договор. Само по однос на сукцесија пристапено е кон две конвенции, Конвенцијата за прекугранично следење на загаденоста на воздухот (1991) и Конвенцијата за заштита на водните средишта со светско значење (1991). Од многубројните, веќе подготвени, иницијативи за пристапување кон конвенциите ги издвојуваме: иницијативата за ратифицирање на Виенската конвенција за заштита на озонската обвивка (1993), иницијативата за пристапување кон Конвенцијата за заштита на дивниот свет и природните средишта во Европа (Берн, 1979), иницијативата за пристапување кон Конвенцијата за заштита на животните што се користат во лабораториски цели и сл.

Меѓутоа, иако Македонија учествуваше на сите позначајни меѓународни собири за примена на меѓународните еколошки документи на национално ниво и иако учествуваше на дури четири светски конференции за заштита на животната средина (Мастрихт 1993, Лозана 1995, Бризбен 1996 и Истанбул 1996 год.), сепак никако не може да се извлече заклучок дека многу е постигнато. Дури ни ангажирањето на Министерството за урбанизам, градежништво и заштита на животната средина околу формирањето посебна канцеларија на Националната агенција за заштита на природата ("Naturopa") како и Канцеларија за заштита на

озонската обвивка, не им даде на резултатите исклучително позитивен предзнак. Напротив, може да се каже дека постигнувањата се повеќе од скромни. Донесувањето на Законот за заштита и унапредување на животната средина како и Националниот еколошки акционен план, значеа не само пополнување на една голема празнина во целокупната легислатива на македонската држава, туку и (барем формално) фаќање чекор со современите меѓународни правни текови.

Меѓутоа, попусто Законот е работен во духот на светското модерно право бидејќи никој не го почитува, а изработувањето на НЕАП произлезе само како одговор на обврските од претходно споменатата Луцернска конференција. Имено, сите земји од Централна и Источна Европа добија задача да изработат свои национални еколошки акциони планови (НЕАП-и), кои требаше да содржат основни принципи и насоки за животната средина во услови на премин од централно планирање кон пазарно стопанисување. Со несебична поддршка од ООН и Советот на Европа, а со директно учество на ИБРД и ОЕЦД, за релативно кратко време беше изработен НЕАП на Република Македонија. Иако во него се инкорпорирани 12 приоритетни предлог-проекти, сепак времето покажа дека многу малку е направено за заштита на биодиверзитетот на Пелистер, Галичица и на Преспанското Езеро, а за другите проекти воопшто и да не зборуваме.

Немајќи намера да ја намалуваме големината на "подвизите" на надлежните за заштита на еко-просторите и креирање чиста животна средина, би додале дека НЕАП како основен документ во кој се одредени мерките за заштита на животната средина треба или да ја најде својата вистинска примена или воопшто да не постои како не би се залажувале себе си и светската јавност дека водиме сметка за просторот во кој живееме.

Анализа на состојбите во индустријата, шумарството, земјоделството, во управувањето со комуналниот отпад, во управувањето со водните ресурси, анализа на квалитетот на воздухот, водата, просторното планирање, градското наследство, управувањето со заштитените подрачја, биолошката разновидност, правната и институционалната поставеност на системот се прашања на кои треба да се обрне внимание и за кои треба да се издвојат средства и време. Природата не може и не смее да чека. Стварноста не е ни малку розова што никако не значи дека решението за негативните екосостојби е премногу комплицирано или тешко. Конечно, ни Англичаните не ја исчистиле Темза преку ноќ, ниту пак Швеѓаните отсекогашимале толку високо ниво на она што го нарекуваме култура на живеење. Дотолку повеќе што и овој простор е дел од таа иста Европа.

Резиме

Проблемите со кои се соочува животната средина во нејзиното опстојување се многубројни знаејќи дека загадувачите се присутни насекаде и секогаш. Крајно време е отворено да се проговори за можеби еден од најголемите загадувачи на природата воопшто, туризмот.

Неговото, конкретно негативно, влијание добро се чувствува и врз нашето надалеку познато Охридско Езеро, така што излишно е да се набројуваат примери од европската и светската гарнитура езера.

Меѓутоа, тоа никако не значи дека повеќе воопшто не постојат подрачја кои ветуваат. Конкретен пример е н.п. "Маврово" кој сè повеќе го привлекува вниманието како посебна оаза погодна за појава и развој на екотуризмот.

Локалните, националните и меѓународните активности во однос на

превенција на животната средина повеќе наликуваат на меѓусебен натпревар кој ќе донесе повеќе закони и акти, не водејќи притоа сметка за нивна имплементација, отколку на сериозна намера нешто навистина да се стори за зачувување барем на она што сеуште останало од некогашната богата природна средина.

Едно е јасно. Потребно е многу да се работи, првенствено на полето на легислативата, јакнењето на еко грижата на совест или поедноставно кажано еколошката свест, едукација на посебен кадар кој во развиениот свет веќе одамна е присутен како *environmental management*, имплементација на постоечките закони а не само нивно формализирање итн.

Summary:

Ecotourism challenges

This paper emphasize the importance of pure and unpolluted environment as a base for ecotourism development. It also points out the Lake Ohrid and the National Park "Mavrovo" as potentials for ecotourism if an appropriate tourism policy is implemented. The environmental protection is necessary otherwise tourism will be against instead for society development.

Литература:

1. Видаковиќ П.: Национални паркови и туризам, Загреб 1989.
2. Дракуловска В. & Гелевски Б.: Охридското Езеро - светско природно наследство и неговата заштита, Зборник на трудови "Охридското Езеро и неговата заштита", ДЕМ, Скопје 1992.
3. Јанковиќ М.: Биологија животне средине, Београд 1986.
4. Селмани А.: Животната средина, Скопје 1994.
5. Селмани А.: Деградација на животната средина во Македонија, Скопје 1992.
6. Станковиќ С.: Охридското Езеро и неговиот жив свет, Скопје 1959.
7. Стојкоски Т.: Три неповторливи убавини, Гласник X 1987.
8. Стојмилов А.: Туристичката сатурација како фактор за загадување на Охридското подрачје, Зборник на трудови "Охридското Езеро и неговата заштита", ДЕМ, Скопје 1992.
9. Чингоски Г. & Василева И.: Туризмот - фактор за чување и унапредување на животната средина, Зборник на трудови "Екологија - значаен фактор во развојот на РМ", Битола 1994.
10. WTO News: CIS Countries Study Ecotourism Potential, May 1997.